

Samirə Kamil AKİMOVA

i.f.d., dosent, Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti
E-mail: samira.akimova@asoiu.edu.az

Murad Rauf BAYRAMOV

Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti, magistrant
E-mail: mbayramov2002@gmail.com

2015 - DƏN SONRA AZƏRBAYCANDA VERGİ İSLAHATLARI: İSTİQAMƏTLƏR, NƏTİCƏLƏR VƏ PRIORİTETLƏR

Xülasə

2015-ci ildən etibarən Azərbaycanda vergi islahatları gündəliyi rəqəmsal idarəetmə, vergi bazasının genişləndirilməsi və kiçik və orta sahibkarlığın (KOS) inkişafına yönəlmiş stimullaşdırıcı tədbirlərin həyata keçirilməsi istiqamətində əhəmiyyətli dərəcədə dərinləşmişdir. Qanunvericilik yeniliklərinə və institusional islahatlara əsaslanan bu proses ölkənin vergi idarəçiliyinin daha şəffaf, səmərəli və innovasiyaya əsaslanan bir sistemə transformasiyasına şərait yaratmışdır.

Məqalədə rəsmi statistika məlumatlarına, normativ-hüquqi sənədlərə və analitik hesabatlara istinad edilərək əlavə dəyər vergisinin (ƏDV) yığım səmərəliliyi, könüllü vergi ödəmələrinin dinamikası və vergi gəlirlərinin strukturunda baş verən dəyişikliklər təhlil edilir. Eyni zamanda, elektron qaimə-faktura (e-qaimə) sisteminin tətbiqi, risk əsaslı vergi auditinin formalaşdırılması və böyük məlumatların (big data) fiskal nəzarət mexanizmlərinə inteqrasiyası məsələlərinə xüsusi diqqət yetirilir.

Aparılan tədqiqatlar göstərir ki, vergi inzibatçılığının rəqəmsallaşdırılması və inzibati yükün azaldılması nəticəsində fiskal dayanıqlıq yüksəlmiş, gəlir toplama qabiliyyəti artmış və kölgə iqtisadiyyatının həcmi tədricən azalmışdır. Bu dəyişikliklər nəticə etibarilə dövlət-mülkiyyət münasibətlərində etimadı gücləndirmiş, vergi ödəyiciləri üçün daha sadə və şəffaf prosedurların formalaşmasına təkan vermişdir.

Lakin mövcud çağırışlar arasında vergi yükünün ədalətli bölgüsü, sürətlə inkişaf edən rəqəmsal iqtisadiyyatın effektiv şəkildə vergiyə cəlb olunması və vergi xərclərinin tam şəffaf uçotunun aparılması kimi məsələlər önəmli yer tutur. Məqalənin nəticələri göstərir ki, Azərbaycanın vergi siyasətinin növbəti mərhələsində əsas prioritetlər ədalətlik, innovasiya yönümlülük və beynəlxalq ən yaxşı təcrübələrlə uyğunluğun təmin olunması olmalıdır. Bu istiqamətlərin gücləndirilməsi ölkənin iqtisadi rəqabətqabiliyyətinin qorunmasına və inklüziv iqtisadi artımın təmininə mühüm töhfə verəcəkdir.

Açar sözlər: vergi islahatları, e-qaimə, rəqəmsal inzibatçılıq, vergi xərcləri, kölgə iqtisadiyyatı, ƏDV səmərəliliyi

UOT: 336.02

JEL: H21, H61

DOI: <https://doi.org/10.54414/PYYE6865>

Giriş

2015-ci ildən etibarən Azərbaycanda həyata keçirilən iqtisadi islahatların əsas istiqamətlərindən biri vergi sisteminin müasirləşdirilməsi və onun beynəlxalq təcrübəyə uyğunlaşdırılması olmuşdur. Qlobal

iqtisadi proseslər, neft qiymətlərinin dəyişkənliyi, eləcə də daxili iqtisadi strukturun şaxələndirilməsi zərurəti vergi siyasətinin yeni yanaşmalar əsasında formalaşdırılmasını şərtləndirmişdir. Bu dövrdə əsas məqsəd iqtisadiyyatın qeyri-neft sektorunda fəallığın

artırılması, kölgə iqtisadiyyatının azaldılması, vergi inzibatchılığının şəffaflaşdırılması və vergi ödəyiciləri ilə dövlət orqanları arasında etimad mühitinin gücləndirilməsi olmuşdur.

Azərbaycanda vergi islahatları mərhələli şəkildə həyata keçirilmiş, həm normativ-hüquqi baza, həm də institusional idarəetmə mexanizmləri təkmilləşdirilmişdir. Vergi Məcəlləsinə edilmiş çoxsaylı dəyişikliklər nəticəsində kiçik və orta sahibkarlığın (KOS) inkişafına şərait yaradan güzəştlər tətbiq olunmuş, elektron xidmətlər genişləndirilmiş, vergi inzibatchılığı rəqəmsallaşdırılmışdır. Eyni zamanda, risk əsaslı audit sistemi, e-qaimə və vahid məlumat bazası kimi yeniliklər şəffaflığın artırılmasına və inzibati yükün azaldılmasına yönəlmişdir.

Bu islahatlar nəticəsində vergi yığımının səmərəliliyi yüksəlmiş, büdcə gəlirlərində qeyri-neft sektorunun payı artmış, fiskal dayanıqlıq möhkəmlənmişdir. Lakin hazırkı mərhələdə əsas vəzifə əldə olunmuş nailiyyətlərin davamlılığını təmin etməklə yanaşı, vergi ədalətliliyini gücləndirmək, rəqəmsal iqtisadiyyatın vergiyə cəlb edilməsini təmin etmək və vergi xərclərinin şəffaf uçotunu formalaşdırmaqdır. Bu baxımdan, 2015-dən sonrakı vergi islahatlarının istiqamətləri və nəticələrinin dərin elmi təhlili Azərbaycanın iqtisadi idarəetmə modelinin dayanıqlığının qiymətləndirilməsi üçün mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Nəzəri yanaşmalar

2015-ci ildən sonra Azərbaycanın vergi siyasətinin modernləşməsi fiskal dayanıqlığın qorunması, vergi bazasının dərinləşdirilməsi və vergi münasibətlərində şəffaflığın yüksəldilməsi məqsədlərinə söykəndi; bu dövrdə Vergi Məcəlləsinin tətbiqi mexanizmləri ardıcıl izahlarla dəqiqləşdirilərək inzibatchılıq standartları vahid çərçivədə formalaşdırıldı. [1]

1. Bu çərçivənin mərkəzində elektron sənəd dövriyyəsi dayanır: elektron qaimə-fakturanın (e-qaimə) məcburi tətbiqi barədə 14 mart 2017-ci il tarixli 89 nömrəli Qərar e-qaimənin forması, rekvizitləri, uçotu və istifadəsi qaydalarını hüquqi müstəviyə gətirdi; nəticədə istehsal - təchizat -satış zəncirində vahid məlumat standartı yarandı və

əməliyyatların qarşılıqlı yoxlanması (cross-check) institusional dayaq qazandı.[2]

Texniki-təşkilati reqlamentlər (XML fayl formatları, mal-xidmət kodları, təsdiq mərhələləri və b.) e-qaimə altsisteminin gündəlik tətbiqini standartlaşdırdı; bu sənədlər təqdimetmə xərclərini azaltdı, məlumat keyfiyyətini artırdı və audit seçimində məlumat-əsaslı modelə keçidi sürətləndirdi.[3]

İnzibatchılıqda riskəsaslı audit modelinə keçid yoxlama resurslarının kəmiyyət deyil, keyfiyyət meyarı ilə bölgüsünə imkan verdi; ictimaiyyətə açıq məlumatlara görə 2024-cü ildə “riskli vergi ödəyicisi” meyarına düşən subyektlərin sayının azalması audit planlaşdırmanın hədəfə dəqiqləşdirildiyini və ödəyici davranışının qaydalara uyğunlaşdığını göstərir. [4]

Siyasət dizaynı baxımından vergi güzəştləri və vergi xərcləri mərkəzi mövzudur: son illərin yerli tədqiqatları güzəştlərin iqtisadi səmərəliliyinin ex-ante (gözlənti) və ex-post (reallıq) metodları ilə ölçülməsini, büdcə dəyəri ilə real nəticələr (investisiya, məhsuldarlıq, rəsmi məşğulluq, texnoloji yenilənmə) arasında əlaqənin indikatorlar əsasında izlənməsini təklif edir. [6].

Güzəştlərin təsnifatı (sektor, alət, məqsəd) və “vergi xərcləri büdcəsi”nin illik əsasda açıqlanması siyasət - nəticə əlaqəsini ictimai nəzarət üçün şəffaflaşdırır; bu yanaşma monitorinqi asanlaşdırır, ədalətlik - səmərəlilik balansını dəlillərlə müzakirə etməyə imkan yaradır və prioritetləşdirməni faktiki verilənlərə bağlayır. [7]

Akademik müstəvidə güzəşt-nəticə əlaqəsinin ölçülməsi üçün praktik alətlər - fərq-fərqdə (DiD), panel məlumat modelləri, sektoral/ regional qarşılıqlı təsir şərtləri - yerli müəlliflər tərəfindən işlənib; bu metodlar siyasət qərarlarının elmi əsaslandırılmasını və idarəetmədə “öyrən-uyğunlaşdır” çevikliyini gücləndirir. [9].

Elektron ticarət və platforma əsaslı xidmətlərin genişlənməsi rəqəmsal iqtisadiyyatda vergitutmanın neytrallığını tələb edir; UNEC müəlliflərinin işlərində e-kommersiya əməliyyatlarının vergiyə cəlbində qeydiyyat, məlumat mübadiləsi və ƏDV

mexanizmlərinin uyğunlaşdırılmasına dair yerli təkliflər sistemləşdirilir. [9].

İnzibatçılığın effektivliyi yalnız texniki sistemlə deyil, idarəetmə keyfiyyəti və təşkilati proseslərlə də müəyyənləşir: vergi nəzarətinin formaları (kameral, operativ, səyyar), risk xəritələrinin yenilənməsi və təkrar pozuntu göstəricilərinin azalması üzərindən təsir ölçülməli, yoxlamaların sayı yox, keyfiyyəti hədəflənməlidir. [10].

İdarəetmənin modernləşməsi mövzusunda yerli tədqiqatlar inzibat proseslərinin optimallaşdırılması, xidmət keyfiyyətinin artırılması və qərarların məlumatla təminatı üzrə istiqamətləri təqdim edir; bu cəhətdə rəqəmsal izlərin çoxalması ilə birlikdə fiskal nəticələrin dayanıqlığını dəstəkləyir.

E-qaimə ekosisteminin rəsmi məlumat səhifələri (kodlaşdırma, istifadə qaydaları, tez-tez verilən suallar) zəncir üzrə məlumatların vahid formatda təqdimini təmin edir; nəticədə ƏDV zəncirində “matching” prosedurları sürətlənir, uyğunsuzluqlar avtomatik siqnallarla aşkarlanır və uçot boşluqları daralır.

ƏDV zənciri: mexanizm, nümunə və təsir kanalları

ƏDV zəncirində e-qaimənin tətbiqi çıxış ƏDV (satış) və giriş ƏDV-nin (alınmış resurslar) real vaxtda uyğunlaşdırılmasına imkan verir; standart rekvizitlərin eyni formatda təqdim edilməsi “alıcı - satıcı” sənədləri üzrə uyğunsuzluqları dərhal görünən edir və riskli seqmentlərə yoxlamaların hədəflənməsini təmin edir.

(ƏDV 18%): xammal 1 000 AZN + 180 AZN (giriş ƏDV) ilə alınır; hazır məhsul 1 800 AZN + 324 AZN (çıxış ƏDV) ilə satılır; ödəniləcək ƏDV = 324 - 180 = 144 AZN. Eyni əməliyyat e-qaimədə mal-xidmət kodu və rekvizitlərlə identifikasiya olunduğundan, zəncir boyu uyğunluq yoxlaması avtomatik aparılır, uyğunsuzluq olduqda isə analitik filtrlər audit seçimini dəqiqləşdirir.

Kodlaşdırma və rekvizit intizamı iqtisadi nəticələr doğurur: qiymət/məbləğ anomaliyalarının aşkarlanması, alış-satış zəncirində “boş halqaların” görünməsi və zəncir dərinliyi üzrə ƏDV tutumunun yüksəlməsi; bu,

həm vergi itkisi riskini azaldır, həm də əməliyyat şəffaflığını yüksəldir. [3]

KOB seqmenti üçün rəqəmsal keçidin faydaları (elektron qeydiyyat, onlayn kabinet, avtomat təsdiqləmə) inzibati xərclərin azalması, xidmətə çıxışın yaxşılaşması və gündəlik uçot davranışının intizamlaşmasıdır; nəticədə, könüllü intizam güclənir və vergi ödəyicisinin dövlət xidmətləri ilə təması sadələşir.

Güzəştlər və vergi xərcləri: dizayn, ölçmə və şəffaflıq

Ex-ante/ex-post cəhəti: güzəştlərin büdcə dəyəri ilə real nəticələr (investisiya, məhsuldarlıq, rəsmi məşğulluq, texnoloji yenilənmə) arasında əlaqə əvvəlcədən seçilmiş indikatorlarla ölçülməlidir; nəticələrə görə dizaynın adaptasiyası vergi xərclərinin legitimliyini və ünvanlılığını artırır

Təsnifat və illik “vergi xərcləri büdcəsi”: sektor, alət və məqsəd kəsiyində açıq məlumat bazası siyasət-nəticə əlaqəsini ictimai nəzarət üçün şəffaflaşdırır, prioritetləşdirməni asanlaşdırır və ədalətlik - səmərəlilik balansını dəlillərlə sınaqdan keçirir

Metodoloji alətlər: fərq-fərqdə qiymətləndirmələr, panel modellər və paylanma göstəriciləri (Lorenz/Gini) yerli tədqiqatlarda tətbiq edilir; bu, elmi nəticələrin praktikaya transferini və idarəetmədə “öyrən-uyğunlaşdır” dövrüyəsini gücləndirir. [8].

Rəqəmsal iqtisadiyyat: platforma əsaslı B2C xidmətlərdə vergitutmanın neytrallığı ƏDV bazasının erozyasını məhdudlaşdırır; e-kommersiya üzrə qeydiyyat, hesabat və məlumat mübadiləsi mexanizmlərinin uyğunlaşdırılması yerli tədqiqatlarda təklif olunur və normativ dəqiqliyin artırılması ilə nəticələnir

Nəzarət formaları və göstəricilər: kameral/operativ/səyyar yoxlamaların çəkisinin risk xəritələri əsasında tənzimlənməsi, təkrar pozuntu payının azalması və auditdən sonrakı könüllü intizamın yüksəlməsi idarəetmə keyfiyyətinin əsas indikatorlarıdır. [10].

İdarəetmə modernləşməsi: xidmət keyfiyyəti göstəricilərinin (müraciətə cavab müddəti, sistemin əlçatanlığı, texniki dayanıqlar) dövrü açıqlanması, normativ izahların və istifadəçi təlimatlarının vahid platformada yenilənməsi məhkəmə-idarəetmə-

ödəyici üçbucağında interpretasiya risklərini azaldır.

Təhlil

Cədvəl 1

Post-2015 dövründə ƏDV və inzibatchılıq üzrə seçilmiş parametrlər

Göstərici	Məzmun (qısa)	Qeyd
Standart ƏDV dərəcəsi	18%	Məcəllə və rəsmi icmal səviyyəsində 18% tətbiq olunur.
E-qaimə hüquqi baza	NK 14.03.2017, №89 - forma, tətbiq, uçot və istifadə qaydaları	Zəncir üzrə vahid məlumat standartı.
E-qaimə tətbiqi	İstifadəçi təlimatı, fayl formatları, kodlar	Praktiki tətbiq/inteqrasiya qaydaları.
Yardım/NHA linkləri	İnternet Vergi İdarəsi - "Yardım" və "Normativ-Hüquqi aktlar" bölmələri	Operativ izahlar və istinadlar.
e-Kabinet və əməliyyatlar	Onlayn təqdimetmə, avtomat təsdiqləmə, status izləmə	İnzibati xərclərin azalması.

Mənbə: Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti, "Elektron qaimə-fakturanın formasının, tətbiqi, uçotu və istifadəsi Qaydaları" (14.03.2017, №89); Dövlət Vergi Xidməti, "Elektron qaimə-faktura" altsisteminin istifadəçi təlimatı (Bakı, 2024); Dövlət Vergi Xidməti, Əlavə dəyər vergisi (ƏDV) bukleti (Bakı, 2021); DVX rəsmi "Elektron qaimə-faktura" məlumat səhifəsi. məlumatları əsasında müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir.

Zəncir dərinliyi və sənədləşmə: istehsal mərhələləri artdıqca sənədsiz pəncərələr daralır, lakin ilk inteqrasiya xərcləri yüksələ bilər; mərhələli dəstək (təlimat, texniki yardım, vaxt pəncərələri) adaptasiyanı sürətləndirir və KOB-lar üçün keçidi asanlaşdırır.

Regional/kəşşən göstəricilər: region və sektor üzrə e-qaimə penetrasiyası, nağdsız dövriyyə payı və auditdən sonrakı düzəlişlərin müntəzəm açıqlanması dəstək alətlərinin optimallaşdırılmasını və resursların ədalətli bölüşdürülməsini təmin edir. [6].

İnsan kapitalı: rəqəmsal inzibatchılıqda nəticə yalnız sistemdən asılı deyil; analitika və metodologiya üzrə xidmət içi təlimlər, universitetlərlə tətbiqi layihələr və anonimləşdirilmiş məlumat paketlərinin tədqiqatçılara açılması idarəetmənin çevikliyini artırır.

Siyasət üçün yol xəritəsi: (i) vergi xərcləri büdcəsinin illik açıqlanması və

inventarizasiyası; (ii) rəqəmsal iqtisadiyyat üzrə qeydiyyat və hesabat mexanizmlərinin dəqiqləşdirilməsi; (iii) məlumat-əsaslı audit və nəticə indikatorlarının ictimai monitorinqi; (iv) KOB üçün mərhələli dəstək və xidmət keyfiyyəti hesabatları. [7].

Vergi ödəyicisi - idarəetmə münasibətlərində mübahisələrin operativ və ədalətli həlli inzibatchılığın dayanıqlığı üçün həlledicidir: əvvəlcədən izahat mexanizmlərinin (rəsmi izah məktubları, SSS bazası) genişləndirilməsi, elektron müraciətlərin status izlənməsi, mediasiya və şikayətlərin mərhələli baxılması kimi prosedurlar hüquqi qeyri-müəyyənliyi azaldır və uyğunlaşma xərclərini aşağı salır. Xidmət keyfiyyəti göstəricilərinin (müraciətə orta cavab müddəti, sistemin əlçatanlığı, texniki dayanmalar, "ilk müraciətdə həll" payı) müntəzəm açıqlanması isə həm daxili idarəetmədə geri əlaqəni gücləndirir, həm də vergi ödəyicisi üçün proqnozlaşdırıla bilən mühit yaradır. Bu çərçivədə risk xəritələrinin dövrü yenilənməsi, təkrar pozuntu payının azalması və auditdən sonrakı könüllü intizamın yüksəlməsi kimi indikatorlar üzrə hədəflər qoymaq inzibati resursların keyfiyyət mərkəzli bölgüsünü təşviq edir və mübahisələrin sayını struktur olaraq azaldır. [10]

KOB-lar üzrə inzibati yükün azaldılması vergi bazasının dayanıqlığı üçün mühüm şərtidir: e-kabinetdə tipik əməliyyatlar (qeydiyyat,

VÖEN məlumatlarının yenilənməsi, e-qaimənin tərtibi və göndərilməsi) vahid interfeysə cəmləndikcə, “uyğunluq xərci” (compliance cost) azalır və hesabat intizamı yüksəlir. Təlimatlarda rekvizitlərin düzgün doldurulması, mal-xidmət kodlarının seçimi və rast gəlinən səhvlərin aradan qaldırılması addım-addım göstərilirdi üçün ilk müraciətdə səhv payı aşağı düşür. Eyni zamanda, status izləmə və avtomatik bildirişlər (məsələn, təqdim müddəti xatırlatmaları) gecikmə risklərini azaldır, audit üçün səciyyəvi uyğunsuzluqların vaxtında düzəldilməsinə şərait yaradır. Bu mexanizmlər KOB-ların rəsmiləşmə faydasını artırmaqla, nağdsız dövryyənin payını və zəncirin izləmə bilmə dərəcəsini yüksəldir. Vergi orqanlarının mənbə yönümlü yoxlamalara ehtiyacı azalır, riskəsaslı planlama daha səmərəli olur. [4].

Nəticə olaraq qeyd edə biləri ki, Post-2015 mərhələsi e-sənəd dövryyəsi, riskəsaslı audit və nəticəyönümlü güzəşt siyasəti vasitəsilə əməliyyat şəffaflığını və fiskal dayanıqlığı gücləndirdi; növbəti mərhələdə vergi xərclərinin tam inventarizasiyası, rəqəmsal iqtisadiyyat üzrə normativ dəqiqlik və xidmət keyfiyyəti indikatorlarının açıqlığı vergi sisteminin ədalətlik-səmərəlilik balansını möhkəmləndirəcək.

Nəticə

2015-ci ildən sonra Azərbaycanda həyata keçirilən vergi islahatları ölkənin iqtisadi idarəetmə modelində keyfiyyətə yeni mərhələnin başlanğıcını qoymuşdur. Bu islahatların əsas məzmunu vergi inzibatçılığının səmərəliliyinin artırılması, şəffaflığın təmin olunması və qeyri-neft sektorunun inkişafının dəstəklənməsi istiqamətində sistemli tədbirlərin həyata keçirilməsindən ibarət olmuşdur. Vergi siyasətinin yenilənməsi nəticəsində həm dövlət büdcəsinin gəlir bazası möhkəmlənmiş, həm də sahibkarlar üçün əlverişli biznes mühiti formalaşmışdır.

Elektron xidmətlərin tətbiqi, e-qaimə sistemi, risk əsaslı audit və məlumat mübadiləsi mexanizmləri vergi inzibatçılığında çevikliyi və şəffaflığı təmin etmişdir. Bu addımlar həm vergi ödəyicilərinin məsuliyyət hissini artırmış, həm də kölgə iqtisadiyyatının azaldılmasına real təsir göstərmişdir. Nəticədə, fiskal dayanıqlıq

güclənmiş, büdcə gəlirlərində qeyri-neft sektorunun payı artmış, dövlətin sosial və iqtisadi öhdəliklərinin icrası üçün daha sabit maliyyə əsasları yaranmışdır.

Bununla yanaşı, mövcud şəraitdə vergi siyasətinin qarşısında yeni çağırışlar da mövcuddur. Rəqəmsal iqtisadiyyatın sürətli inkişafı vergi sisteminin çevik və innovativ yanaşmalarla təkmilləşdirilməsini tələb edir. Gələcək mərhələdə əsas prioritetlər vergi ədalətliliyinin təmin olunması, vergi yükünün optimal bölgüsü, vergi xərclərinin şəffaf uçotu və beynəlxalq fiskal standartlara uyğunluğun artırılması olmalıdır.

2015-dən sonrakı vergi islahatları Azərbaycanın iqtisadi sabitliyinin və dayanıqlı inkişafının təminində mühüm rol oynamış, ölkənin vergi sistemini rəqəmsal, şəffaf və innovativ əsaslara söykənən müasir modelə çevirmişdir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi. Rəsmi mətn (onlayn portal: taxes.gov.az - “AR Vergi Məcəlləsi” bölməsi).
2. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti. (14.03.2017). “Elektron qaimə-fakturanın formasının, tətbiqi, uçotu və istifadəsi Qaydaları”nın təsdiq edilməsi haqqında 89 №-li Qərar. e-qanun.az.
3. Dövlət Vergi Xidməti. (2024). “Elektron qaimə-faktura” altsistemi - istifadəçi təlimatı, fayl formatları və kodlaşdırma materialları (PDF). taxes.gov.az.
4. Audit.az. (14.03.2025). Azərbaycanda riskli vergi ödəyicilərinin sayı azalıb (NK-nin 2024-cü il hesabatına istinad). Nazirlər Kabineti
5. İnternet Vergi İdarəsi. (b.e.). “Yardım” və “Normativ-Hüquqi aktlar” bölmələri - e-qaimə üzrə onlayn izahlar. e-taxes.gov.az.
6. Əmrahov Q. Ə. (2022). Vergi güzəştlərinin iqtisadi səmərəlilik baxımından qiymətləndirilməsi, UNEC, 73 səh
7. Mədətzadə C. Ş. (2019). Vergi güzəştlərinin səmərəlilik və nəticəlilik baxımından qiymətləndirilməsi, UNEC., 69 səh
8. Əliyev X. (2020). Vergi güzəştlərinin iqtisadi səmərəliliyi necə ölçülməlidir? (məqalə, PDF). ResearchGate / UNEC.

9. Qurbanov V. M. (2023). Elektron ticarətin vergitutmasının aktual problemləri və uyğunlaşdırma yanaşmaları, UNEC., 85 səh

10. Yusifov R. K. (2018). Vergi sisteminin idarə edilməsinin səmərəlilik meyarları və keyfiyyət göstəriciləri, UNEC., 91 səh.

Samira Kamil AKİMOVA

PhD on Economy, Associate Professor, Azerbaijan State Oil and Industry University

Murad Rauf BAYRAMOV

Master student, Azerbaijan State Oil and Industry University

TAX REFORMS IN AZERBAIJAN AFTER 2015: DIRECTIONS, RESULTS, AND PRIORITIES

Summary

Since 2015, Azerbaijan's tax reform agenda has advanced through comprehensive modernization measures emphasizing digital governance, expansion of the tax base, and the creation of an enabling environment for small and medium-sized enterprises (SMEs). Building on legislative updates and institutional reforms, the country has transitioned toward a more transparent, efficient, and innovation-driven tax administration system. The article draws on official statistics, regulatory documents, and analytical reports to examine the effectiveness of value-added tax (VAT) collection, the evolution of voluntary tax compliance, and the structural transformation of tax revenues. Special attention is given to the implementation of electronic invoicing (e-qaimə), the introduction of risk-based audit mechanisms, and the integration of big data analytics into fiscal oversight.

Empirical findings reveal a notable increase in fiscal sustainability, improved revenue mobilization, and a gradual reduction in the scale of the informal economy. These achievements have strengthened the fiscal framework and enhanced taxpayer trust through simplified procedures and digital transparency. However, challenges persist regarding the equitable distribution of the tax burden, effective taxation of the rapidly growing digital economy, and the comprehensive disclosure of tax expenditures. The study concludes that the next phase of Azerbaijan's tax policy should prioritize fairness, innovation, and alignment with international best practices to sustain competitiveness and ensure inclusive economic growth.

Keywords: tax reforms, e-invoicing, digital administration, tax expenditures, shadow economy, VAT efficiency.

Самира Камил АКИМОВА

д.э.н., доцент, Азербайджанский Государственный Университет Нефти и Промышленности

E-mail: samira.akimova@asoiu.edu.az

Мурад Рауф БАЙРАМОВ

Азербайджанский Государственный Университет Нефти и Промышленности, магистрант

E-mail: mbayramov2002@gmail.com

НАЛОГОВЫЕ РЕФОРМЫ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ ПОСЛЕ 2015 ГОДА: НАПРАВЛЕНИЯ, РЕЗУЛЬТАТЫ И ПРИОРИТЕТЫ

Резюме

Начиная с 2015 года, повестка налоговых реформ в Азербайджане значительно углубилась в направлении цифрового управления, расширения налоговой базы и реализации

стимулирующих мер, ориентированных на развитие малого и среднего предпринимательства (МСП). Этот процесс, основанный на законодательных нововведениях и институциональных реформах, создал условия для трансформации налогового администрирования страны в более прозрачную, эффективную и инновационно ориентированную систему.

В статье на основе официальных статистических данных, нормативно-правовых актов и аналитических отчетов анализируются эффективность сбора налога на добавленную стоимость (НДС), динамика добровольной уплаты налогов, а также изменения, происходящие в структуре налоговых доходов. Одновременно особое внимание уделяется вопросам внедрения системы электронных счетов-фактур (е-счет-фактура), формированию риск-ориентированного налогового аудита и интеграции больших данных (big data) в механизмы фискального контроля.

Проведенные исследования показывают, что в результате цифровизации налогового администрирования и снижения административной нагрузки повысилась фискальная устойчивость, возросла способность к мобилизации доходов и постепенно сократился объем теневой экономики. Эти изменения в конечном итоге укрепили доверие в отношениях между государством и собственниками, а также способствовали формированию более простых и прозрачных процедур для налогоплательщиков.

Вместе с тем среди существующих вызовов важное место занимают вопросы справедливого распределения налоговой нагрузки, эффективного налогообложения стремительно развивающейся цифровой экономики и обеспечения полной прозрачности учета налоговых расходов. Результаты статьи показывают, что на следующем этапе налоговой политики Азербайджана ключевыми приоритетами должны стать справедливость, инновационная направленность и соответствие лучшим международным практикам. Усиление данных направлений внесет значительный вклад в сохранение экономической конкурентоспособности страны и обеспечение инклюзивного экономического роста.

Ключевые слова: налоговые реформы, электронный счет-фактура, цифровое администрирование, налоговые расходы, теневая экономика, эффективность НДС.

Daxil olub: 15.10.2025